

Els pantalons

Un dels personatges més coneguts de la *Commedia dell'Arte* italiana és el vell Pantalone, tipus original de Venècia, tal com diu la Gran Enciclopèdia, encorbat, luxuriós i avar, destinat a representar el paper de vigilant — sempre burlat — d'alguna parella d'amants. El nom d'aquest personatge prové del d'un sant molt venerat pel poble venecià, sant Pantaleó, i ha originat, al seu torn, el nom comú de la peça de vestir que cobreix el tronc de la cintura per avall, característica, fins fa pocs lustres, de la indumentària masculina, i usada ara també per les dones, en sàvia alternança amb les tradicionals falduilles. Aquesta peça de vestir — els pantalons — es devia començar a usar d'una manera prou general per a fer-se notar en els temps agitats de la Revolució Francesa, com ens ho recorda el fet que els revolucionaris més del morro fort eren anomenats "sans-culotte" (això és, "sense calçons"), perquè havien desistit de la calça curta o calçons, propis de l'antic règim, i adoptat els pantalons. Després, la nova moda no va trigar a estendre's i a imposar-se arreu, i, així, es pot dir que tots plegats som també uns "sans-culotte". I, és clar, amb

la cosa es va introduir el nom o denominació. Coromines indica vers 1800 l'aparició d'aquest mot en castellà. En la nostra llengua, l'Alcover-Moll en dona una citació de Verdguer: *Els pagesos van amb trajo de burell o blau, des de la boina fins als amples pantalons.*

La forma admesa pel Diccionari Fabra per a l'adaptació catalana d'aquest mot d'origen venecià és *pantalón*, és a dir, amb *n* final, que és la que recull també la Gran Enciclopèdia Catalana. Això fa que alguns dels nostres vocabularis de barbarismes (Cortiella i Miravittles) indiquin com a tal la forma sense *n* final, és a dir, *pantaló*. En canvi, el Diccionari Alcover-Moll admet tot dues formes, *pantaló* i *pantalón*, i, encara més, el Diccionari d'equivalències de Francesc de B. Moll admet exclusivament *pantaló*. Que hi ha una vacil·lació entre aquestes dues formes és evident, afavorida sens dubte per l'analogia de formes com *mitjó*, *botó*, etc., singular de *mitjons*, *botons*, etc. Però cap dels diccionaris indicats no deixa de dir que es tracta d'un mot generalment usat en plural, *pantalons*. És, doncs, sorprenent, que en alguns textos hom es decanti pel singular, cosa que, ultra ésser una font de vacil·lacions, denota sens dubte pèrdua d'espontaneïtat en llurs autors — que parlant deuen dir sempre *pantalons*.